

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА імені ФЕДОРА ПОТУШНЯКА”
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

КАЛЕНДАР КРАЄЗНАВЧИХ ПАМ'ЯТНИХ ДАТ НА 2018 РІК

Рекомендаційний
бібліографічний посібник

УДК 015(059)(477.87)“2018”
К 17

Календар-щорічник є орієнтиром для громадськості краю у перебігу подій, ювілеїв та пам'ятних дат у 2018 році. Основу календаря складають ґрунтовні наукові розвідки про визначних діячів краю, підготовлені провідними карпатознавцями. Окремим розділом подано календар знаменних дат, які відзначатиме в 2018 році громадськість світу та України.

Представлені матеріали з успіхом можуть бути використані не лише в бібліотеках краю, але й у регіональній пресі, культосвітніх установах, навчальних закладах тощо.

Укладачі:

Л. О. Падяк, Г. М. Ростецька, М. Б. Бадида

за участі:

Є. Й. Слуцька, І. Р. Фофлак, О. В. Шмайда

Відповідальна за випуск *О. А. Канюка*

Випусковий редактор *Л. О. Падяк*

На обкладинці:

*лінорит Василя Петрецького
"Троїсті музики". 1967*

11. Росул Мирослава Омелянівна : (художник декор.-приклад. мистецтва; лауреат обл. премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі 2003 р. за твори "Колесо долі", "Розпач") // Магія відданості рідній землі і світу : лауреати обл. мист. премії ім. Й. Бокшая та А. Ерделі 1995–2015 рр. / Упр. культури Закарпат. облдержадмін., Закарпат. орг. Нац. спілки художників України ; упоряд., післяслово Б. І. Кузьми ; вступ. ст. В. С. Габорця. – Ужгород : Карпати, 2016. – С. 124-125 : портр., фот. кольор.

12. Ще дев'ятьох наших земляків удостоєно нагрудного знака "За розвиток Закарпаття" : [в т. ч. нагруд. знаком "За розвиток Закарпаття" нагороджено М. Росул] // Новини Закарпаття. – 2015. – 29 серп. – С. 4.

Листопад: 3

ГУЦУЛЬСЬКА РЕСПУБЛІКА

100-річчя від утворення (1918)

Гуцульська Республіка – символічне українське державне утворення, що існувало в листопаді 1918 – червні 1919 рр. з центром у с. Ясіня, нині селище міського типу Рахівського району Закарпатської області. Виникла з народної ініціативи після розпаду Австро-Угорської держави в останні дні Першої світової війни одночасно з утворенням Західноукраїнської Народної Республіки, з якою була тісно пов'язана. Займає важливе місце в Українській національній революції 1917–1921 рр. як унікальна сторінка локального державотворення.

Вищим органом державної влади Гуцульської Республіки була Народна Рада – тимчасовий парламент у складі 42 членів, яких обирали на віче – загальних зборах усіх дорослих мешканців Ясіня та сусідніх сіл. Виконавча влада належала Головній Управі (12 осіб), котра призначалася Народною Радою та поділялася на комісії (секції). Військові та правоохоронні функції виконувала Народна Оборона чисельністю від 80 до 500 осіб. Повноваження судді покладалися на сільського старосту, діяв військовий суд. Дрібні правопорушення каралися примусовою працею від кількох годин до кількох діб на лісозаготівельних і сільськогосподарських роботах на користь сиріт і вдів.

Юрисдикція Гуцульської Республіки поширювалась на територію близько 1 тис. кв. км і населення 20 тис. осіб. Центр (столиця) – Ясіня, тоді важливе прикордонне село з густо населеними присілками, що нині мають статус окремих сіл – Лазещина, Стебний, Чорна Тиса. Офіційно використовувались українська національна символіка і

військові відзнаки. Українська мова була державною, нею навчали у школах і вели діловодство. Службові особи урочисто присягали на вірність громаді та безпосередньо відстоювали її інтереси перед повноважними представниками трьох держав – ЗУНР, Румунії, Угорщини.

В історії Гуцульської Республіки бачимо п'ять різночасових етапів: перший – установчий – від 3 листопада до 22 грудня 1918 р.; другий – угорський окупаційний – від 22 грудня 1918 р. до 7 січня 1919 р.; третій – відновлення та експансії – від 7 до 21 січня до 1919 р.; четвертий – мирного співіснування – від 21 січня до 16 квітня 1919 р.; п'ятий – румунський окупаційний – від 16 квітня до 11 червня 1919 р. Власне, назва “Гуцульська Республіка” утвердилася в мемуаристиці та публіцистиці, починаючи з 1920-х рр. У режимі реального часу міні-державна мала самоназву “Українська Народна Рада в Ясіню”. Для учасників подій точкою відліку Гуцульської Республіки слугували дати 3 і 8 листопада 1918 р., хоча в ряді праць побутує 8 січня 1919 р.

У Львові 1 листопада 1918 р. утворилася Західноукраїнська Народна Республіка. Під цим впливом 3 листопада в Ясіня в умовах політико-правової невизначеності з метою захисту населення від мародерів, забезпечення громадського порядку, збереження майна і коштів місцевої громади створено військово-правоохоронну структуру – Народну Оборону. Її очолив демобілізований офіцер австро-угорської армії – оберлейтенант (поручик) Степан Клочурак (1895–1980), який щойно повернувся додому. До 5 листопада Народна Оборона очистила Ясіня та околиці від угорських жандармів і поліцейських-прикордонників, яких роззброїли і відправили подалі, взяла під охорону три станції, п'ять складів, 368 голів худоби і 16 коней військового відомства. Звільнили нотаря, замість угорського старости села призначили гуцула-українця Дмитра Іванюка.

Нове самоврядне утворення започаткували в день святого Дмитра – 8 листопада 1918 р. – на віче у центрі Ясіня на площі Тридцятки. Трибуну прикрасили синьо-жовтими прапорами. У віче взяли участь понад 3 тис. дорослих, які ухвалили резолюцію про об'єднання з усією Україною. Примітно, що того ж дня подібний маніфест проголосила Любовнянська (Пряшівська) народна рада, хоча відстань між Ясіня і Старою Любовнею (нині Словаччина) понад 400 км шосе. Так само вирішила низка рад регіону.

На віче обрали “Українську Народну Раду в Ясіню”. До складу представницько-законодавчого органу увійшли 42 особи – 38 укра-

їнців, по 2 німці та євреї. Обранці присягнули на вірність громаді. Головою Ради став Степан Клочурак, секретарем Ради й одночасно нотарем – Михайло Сабадюк, старостою села – Дмитро Іванюк. Рада затвердила виконавчий орган – Головну Управу в складі 12 осіб, а також функції та склад Народної Самооборони (200 осіб). У Головній Управі сформували комісії: шкільну, лісову, лісових робіт, торговельну, харчову, адміністративну, військову. Створено фінансове відомство, функції скарбника сумлінно виконував Самуель Радг. Виділено значні кошти із сільської скарбниці на відбудову доріг, мостів і будинків, зруйнованих війною, демонтаж військових укріплень. Згадану худобу безоплатно роздали соціально вразливим родинам – воєнних вдів та інвалідів, з дітьми-сиротами, найбільш постраждалим від воєнних дій та реквізицій, а коней передали Народній Обороні. Налагодили стійкі контакти з урядом ЗУНР. У його структурі діяла секція пропаганди для угро-русинів з філіями у селах Лавочне та Ясіня, котра щедро постачала українську періодику, книжки, підручники.

У грудні 1918 р. до Народної Ради в Ясіня ввійшли по два представники найближчих сільських громад – Білина, Богдана, Квасів. Представники Ради взяли участь у роботі дорадчих з'їздів у Будапешті 10 грудня і Сиготі 18 грудня, де виступили проти намагань залишити край у складі Угорщини. 20 грудня в Ясіня прибув уповноважений угорського уряду Калман Фізешірі з Будапешта, де говорили про анархію в 21 селі округу. Урядовець переконався в безпідставності чуток: "У вас більший порядок, як у нашому Будапешті". Проте угорські високопосадовці 22 грудня ввели до Ясіня батальйон гонведів чисельністю 620 вояків-сейкелів, які роззброїли Народну Оборону і перебрали контроль над важливими об'єктами, складами, залізницею. Народна Рада втратила повноваження на користь угорської адміністрації (нотаря, жандармерії, прикордонної поліції), що, втім, проіснувала недовго.

У підпіллі виникли шість територіальних відділів, які очолили Василь Кувик (с. Лазещина), Василь Клочурак (с. Тиса), Іван Гундек (центр Ясіня), Юрій Гафіяк (с. Стебний), Іван Климпуш (присілок Лопушанка), Іван Дячук (куток Долішній Кінець). Кур'єрський зв'язок із Станіславовим (нині Івано-Франківськ), Коломиєю, Хустом надійно забезпечив Дмитро Німчук. Голова Марамароської русько-української ради в Сиготі Михайло Брацайко уповноважив Степана Клочурака представляти перед ЗУНР інтереси всіх угорських русинів-українців.

2 січня 1919 р. в Станіславові представники Ясіня Степан Клочурак, Євген Пуза, Іван Климпуш взяли участь в урочистому засіданні Національної Ради ЗУНР, де проголошено об'єднання УНР і ЗУНР. Степан Клочурак та Юлій Бращайко, тоді адвокат у Хусті, були обрані до складу Трудового Конгресу в Києві – парламенту Української Народної Республіки.

Гуцульська Республіка отримала військову допомогу від ЗУНР – загін добровольців Української Галицької Армії, що 6 січня 1919 р. відбули з Коломиї до Ясіня для відновлення української влади. Операція пройшла під прикриттям коляди в ніч на 7 січня. 23 вояки УГА та 86 озброєних членів Народної Оборони розділилися на чотири групи. Спочатку зайняли станцію Лазещина-Зимір й полонили 12 угорських охоронців. Група Д. Іванюка взяла станцію Ясіня-Костерівка, припинила сполучення з Раховим. Група М. Сабадюка полонила жандармів і прикордонників. Група В. Клочурака захопила пошту і сільський уряд. Група С. Клочурака роззбрoїла угорський гарнізон (620 солдатів на чолі з підполковником) у колишньому шпиталі та римо-католицькій школі. До третьої ранку противника нейтралізували без жертв, лише 11 угорських і 8 українських вояків отримали поранення. Полонених упродовж тижня відправили частинами в Угорщину. Останнім – начальника гарнізону під зобов'язання не брати участі в будь-яких акціях проти Ясіня.

8 січня 1919 р. на віче мешканців Ясіня та навколишніх сіл відновлено Народну Раду, що, по суті, проголосила Гуцульську Республіку. Постанови Ради мали силу закону. Степан Клочурак очолив законодавчу і виконавчу гілки влади, збройні сили, виконуючи, по суті, президентські функції. Республіка запровадила українські державні символи (мову, герб, гімн) і взаємодіяла із ЗУНР, приєднання до якої відклали через несприятливі міжнародні обставини. Чисельність Народної Оборони зросла до 500 осіб (командант Іван Гундек). 10 січня Народна Рада закликала краян до військово-політичної самоорганізації в єдності з українським народом від Тиси по Чорне море і гори Кавказ та Українською Республікою.

У середині січня 1919 р. військо Гуцульської Республіки складалося з чотирьох сотень чисельністю понад тисячу осіб. Їх основу склали півтисячі добровольців УГА, зокрема сотня поручика Миколи Саєвича з Косова. З метою утвердження української влади у краї 13 січня три сотні вирушили потягом і возами долиною р. Чорна Тиса – на м. Сигіт. Командував з'єднанням поручик Віктор Воробець, якого

замінив поручик Денис Маєр-Михальський. Спочатку зайняли села Кваси, Білин, Устеріки (нині присілок с. Розтоки). 14 січня взяли Рахів і Берлибаш (Костилівку), 15 січня – Требушани (Ділове), Луг, Великий Бичків та інші села, 16 січня – залізничний вузол Сигітська Комора, місто Сигіт. Підрозділи 12-го і 85-го угорських полків відступили на Тячів.

На Сигіт негайно висунула претензії сусідня Румунія, відправивши з м. Бая-Маре двотисячне угруповання. Військо Гуцульської Республіки було удвічі меншим і налічувало 1100 вояків, які мали на озброєнні 2 гармати, 5 кулеметів, 1 тис. рушниць. Після невдалих переговорів з неочікуваним противником поручик Маєр-Михальський наказав залишити місто. Адже військове керівництво ЗУНР (окружна команда в Коломиї) заборонило конфліктувати з румунами. Військо евакуювали двома частинами: одну – успішно, інша зазнала розгрому. Румуни розібрали колію й увечері 17 січня обстріляли потяг поблизу Сигітської Комори. Полягло 18 гуцульських вояків, 39 поранено, багатьох полонено. Втрати з румунського боку: 8 вбитих і 23 поранених. За дев'ять місяців, у жовтні 1919 р., 19 старшин і 320 стрільців повернулися з румунського полону в Україну.

Після відступу військові підрозділи Гуцульської Республіки зайняли оборону в с. Кваси. Містечко Рахів стало буферною зоною з угорсько-німецьким самоврядуванням. Окружна команда ЗУНР у Коломиї відкликала своїх вояків, побоюючись збройного конфлікту з Румунією та Угорщиною. Народна Рада продовжувала діяти. Республіка утрималась у тодішніх селах Ясіня, Кваси, Білин, Богдан, Устеріки, де проживало до 20 тис. осіб.

21 січня 1919 р. в Хусті відбулися Всенародні збори угорських русинів-українців, які ухвалили резолюцію про прилучення українців-русинів восьми північно-східних комітетів Угорщини до соборної України. У зборах взяли участь шестеро делегатів від Гуцульської Республіки. Наступного дня – 22 січня – на Софійському майдані в Києві проголошено знамениту Злуку всіх українських земель. Одночасно східну частину Закарпаття до м. Берегово окупували румунські війська, центральну включно з м. Мукачево контролювали угорці, а західну разом з м. Ужгородом зайняла Чехословаччина.

Гуцульська Республіка налагодила економічну співпрацю з УНР і ЗУНР. Так, у квітні 1919 р. внаслідок бартерного обміну лісоматеріалів на продовольство з м. Підволочиськ до с. Ясіня доправили чотири вагони кукурудзи (два роздали солдатським вдовам, сиротам,

родинам полонених), нафту, цукор, борошно на паску. До Станіслава й Коломиї щодня курсували поїзди. Працювали школи і лікарні. Народна Рада підтримувала постійний зв'язок з органами самоврядування в межах сучасного Закарпаття. Постійним представником ЗУНР в Ясіня був поручик Нестор Рогожинський, через якого надавалася значна продовольча та інша допомога.

У квітні 1919 р. Народна Рада Гуцульської Республіки закликала бойкотувати вибори до союму квазі-автономії Руська Країна, ініційовані Угорщиною, котру спіткав комуністичний переворот. Для його придушення, починаючи з 16 квітня Румунія окупувала переважну частину Закарпаття, зокрема Ясіня. В унісон польському наступу на ЗУНР румунські війська просувалися через Ясіня до Чернівців. В обмін на лояльність вони не перешкоджали українському самоврядуванню.

1 травня у Станіславові представницький з'їзд закарпатських українців звернувся про допомогу до всіх українських патріотів і державників для визволення Закарпатської України (вжито саме таку назву), а також вимагав допуску на Паризьку мирну конференцію двох представників закарпатських українців. 8 травня в Ужгороді представники Ужгородської, Пряшівської, Хустської рад схвалили приєднання краю до Чехословаччини. 11 червня це рішення підтримала і Народна Рада в Ясіня. Того ж дня Гуцульська Республіка припинила існування. Румунська спецслужба арештувала членів Ради. Їх звинуватили у військових злочинах, але звільнили через відсутність доказів. Натомість С. Клочураку за організацію походу на Сигіт, в якому він особисто участі не взяв, загибель румунських солдатів присудили півроку в'язниці у м. Брашов.

За Сен-Жерменським договором 10 вересня 1919 р. край відійшов Чехословаччині. Народна Рада в Ясіня діяла як орган самоврядування до 30 серпня 1920 р., коли чехословацька влада повністю опанувала регіоном. Старостою села залишився Д. Іванюк. Степана Клочурака достроково звільнили із в'язниці завдяки Українській дипломатичній місії в Бухаресті. Із полонених гуцулів під його проводом сформували сотню, що у жовтні-листопаді 1919 р. воювала проти білогвардійців і більшовиків на Поділлі в складі військ УНР і ЗУНР. Відтак С. Клочурак опинився у чеському місті Богумін, присягнув Чехословаччині та розпочав діяльність в Ужгороді.

Нині Ясіня образно звуть гірською столицею України. У його центрі збереглася будівля Народної Ради Гуцульської Республіки, тоді кінотеатр, а тепер готель "Едельвейс". Іменем Степана Клочурака в

Ясіня названі вулиця та історико-краєзнавчий музей, де на подвір'ї діячеві встановлено пам'ятник, а також загальноосвітня школа I-III ст. с. Чорна Тиса, де він народився. Ясінянською долиною прокладено туристичний маршрут до 10 км від станції Ясіня до місця у Чорній Тисі, де стояв дім Клочураків.

Роман Офіцинський

Джерельні приписи:

1. Гренджа-Донський, Василь. Назустріч волі : зб. оповідань з часів революції 1918/19 рр. / В. Гренджа-Донський. – Ужгород : Уніо, 1930. – 156 с.
2. Жегуц, Іван. Слідами Гуцульської Республіки / І. Жегуц // Гуцульщина. – [Торонто]. – 1992. – № 26. – С. 17-19.
3. Забачинський, Степан. Випад галицьких військ на Закарпаття / С. Забачинський // Літопис Червоної Калини. – [Львів]. – 1932. – Ч. 7-8. – С. 2-4.
4. Королько, Андрій. Гуцульська Республіка 1918–1919 рр. / А. Королько, Ярослав Павлючок // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Вип. 17. – [Івано-Франківськ]. – 2010. – С. 17-25.
5. Клочурак, Степан. До волі : спомини / С. Клочурак. – Нью-Йорк : Карпатський Союз, 1978. – 189 с.
6. Клочурак, Степан. До волі : спомини / С. Клочурак ; передм. М. Мушинки. – Ужгород : Ліра, 2009. – 184 с.
7. Кудей, Зденек. Гуцульська Республіка / З. Кудей ; авториз. укр. пер. Ю. Роїка. – Львів : Укр. б-ка, 1937. – Т. I. – 128 с.; Т. II. – 144 с.
8. Мушинка, Микола. Лицар волі : життя і політ.-громад. діяльність Степана Клочурака / М. Мушинка. – Вид. 2-е, змін. і доповн. – Ужгород : Гражда, 2011. – 440 с.
9. Самчук, Улас. Гори говорять! : роман / У. Самчук. – Чернівці : Самост. думка, 1934. – 164 с.
10. Тернистий шлях до України : зб. арх. док. і матеріалів. “Закарпаття в європейській політиці 1918–1919, 1938–1939, 1944–1946 рр.” / упоряд. і передм. : О. Довганич, О. Корсун. – Ужгород : Закарпаття, 2007. – 750 с.
11. Тимчук, Володимир. Військово-політичні аспекти діяльності Степана Клочурака у 1914–1919 роках : [у т. ч. про Гуцульську Республіку] / В. Тимчук, Наталія Тимчук, Роман Якимчук // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – [Л.]. – 2012. – Вип. 21. – С. 913-922.
12. Ясіня – жива легенда Карпат : кн.-фотоальб. / гол. ред. О. Головчук. – Вид. 2-е, доп. – Мукачево : ZORIANA ; Дрогобич : Коло, 2016. – 168 с.
13. Ясіня у гомоні століть : зб. матер. I-ї наук. конф. “Ясіня – столиця Гуцульської республіки... і не тільки” / упоряд. В. Тимчук. – Львів : Сполом, 2013. – 164 с.
14. Kudej, Zdeněk Matěj. Horalska Republika / Z. M. Kudej. – Praha : Sfinx, 1932. – 326 s. – Текст чес. мовою.

15. Macek, Jerzy. Republika Huculska / J. Macek // Płaj [Варшава]. – 1999. – Т. 19. – С. 122-135. – Текст чес. мовою.

16. Malý, Václav. Huculska republika / V. Malý // Pravo lidu. – [Прага]. – 1937. – 25.01 – 18.02. – Текст чес. мовою.

Листопад: 11

ТАРАС МИХАЙЛОВИЧ ГАНИЧ

60-річчя від дня народження
доктора медичних наук, професора,
завідувача кафедри факультетської терапії (нар. 1958)

Тарас Михайлович Ганич у лікарській династії Ганичів третій професор після матері – Оксани Миколаївни та батька – Михайла Михайловича. Отже, він продовжив починання та досягнення батьків як у лікарській, так і в науковій та викладацькій діяльності.

Народився він у місті Ужгороді 11 листопада 1958 року. Навчався в Ужгородській середній школі № 1 ім. Т. Г. Шевченка, яку закінчив із золотою медаллю у 1975 році. Цього ж року, після деяких вагань у виборі майбутньої професії: філологія чи медицина, розпочав навчання на медичному факультеті Ужгородського державного університету. Був старостою групи, закінчив університет з відзнакою у 1981 році.

Після успішного закінчення навчання поїхав за направленням і розпочав свою трудову діяльність у санаторії “Сонячне Закарпаття”, працював там протягом семи років на різних посадах, спочатку ординатором, завідувачем терапевтичного відділення, згодом – заступником головного лікаря з медичної частини. Під час роботи в санаторії одночасно з лікарською практикою займався науковою діяльністю, підготував та у 1988 році в Москві захистив кандидатську дисертацію на тему: “Скринінг-діагностика хронічного панкреатиту”.

У 1989 році повернувся в Ужгород, працював лікарем, завідувачем організаційно-методичного кабінету Закарпатського обласного гастроентерологічного диспансеру. Одночасно, з 1991 року розпочав роботу у рідній Альма матер на посаді асистента кафедри факультетської терапії, а з 1995 року – докторанта УЖДУ.

Наукове звання доцента отримав у 1998 році.

Докторську дисертацію “Клініко-фармакологічні аспекти корекції гомеостазу в осіб з радіонуклідним впливом” захистив достроково